

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.15>

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Титаренко Д.В.,
*студентка 3 року навчання
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0007-6756-2218
e-mail: d.v.tytenko@nlu.edu.ua*

Костенко В.Р.,
*студентка 3 року навчання
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0004-0335-1540
e-mail: v.r.kostenko@nlu.edu.ua*

Титаренко Д.В., Костенко В.Р. Фінансові технології як об'єкт фінансового-правового регулювання.

Стаття присвячена аналізу фінансових технологій як об'єкта фінансово-правового регулювання в умовах глобалізації та розвитку цифрової економіки. Автор досліджує сутність і особливості фінансових технологій, їх розвиток, а також проблеми, що виникають у процесі їх впровадження та застосування. У статті розглядається, як стрімкий розвиток інноваційних фінансових інструментів, зокрема криптовалют, блокчейн-технологій, мобільних платіжних систем та систем на основі штучного інтелекту, ставить перед правовими інститутами нові виклики та вимоги.

Зокрема, у роботі розглянуто етапи розвитку фінансових технологій, починаючи від традиційних банківських операцій і закінчуючи новітніми цифровими фінансовими інструментами, що активно змінюють фінансові ринки і структуру традиційних фінансових установ. Важливе місце займає аналіз правових проблем, пов'язаних з необхідністю адаптації національних та міжнародних норм до нових реалій, зокрема недостатньої регламентації ряду фінансових інновацій, таких як криптовалюти, децентралізовані фінансові системи і т. ін. Враховуючи високий рівень інновацій, що швидко розвиваються, стаття акцентує на необхідності створення спеціалізованих законодавчих механізмів і нормативно-правових актів для ефективного регулювання фінансових технологій.

Особливу увагу автор приділяє досвіду міжнародної практики, зокрема законодавчим ініціативам Європейського Союзу, де введення нормативно-правових актів, таких як PSD2, сприяло розвитку нових платіжних систем та технологій. Зокрема, акцентовано на важливості правового забезпечення безпеки фінансових операцій, захисту прав користувачів та запобігання ризикам, пов'язаним із застосуванням нових технологій. Автор також вказує на основні юридичні ризики, що виникають у сфері фінансових технологій, серед яких – шахрайство, відмивання грошей, фінансування тероризму, порушення конфіденційності та безпеки даних.

Завершує стаття висновками щодо необхідності комплексного підходу до правового регулювання фінансових технологій, що дозволить забезпечити стабільність, прозорість та безпеку фі-

нансових ринків. Автори наголошують, що важливою складовою цього процесу є взаємодія державних органів, міжнародних організацій та фінансових установ для створення єдиного правового середовища, яке сприятиме розвитку інновацій у фінансовій сфері та захисту прав і інтересів всіх учасників фінансових ринків.

Ключові слова: фінансові технології (фінтех), фінансово-правове регулювання, банківська система, цифровий банкінг, краудфандинг, інновації, штучний інтелект, платіжні системи, регуляторне законодавство, економічна стабільність, кредитування, кібербезпека, електронна комерція.

Tytarenko D.V., Kostenko V.R. Financial technologies as an object of financial and legal regulation.

The article analyses financial technologies as an object of financial and legal regulation in the context of globalisation and development of the digital economy. The author examines the essence and features of financial technologies, their development, as well as the problems arising in the process of their implementation and application. The article examines how the rapid development of innovative financial instruments, in particular cryptocurrencies, blockchain technologies, mobile payment systems and systems based on artificial intelligence, poses new challenges and requirements to legal institutions.

In particular, the article examines the stages of development of financial technologies, ranging from traditional banking operations to the latest digital financial instruments that are actively changing financial markets and the structure of traditional financial institutions. An important place is occupied by the analysis of legal issues related to the need to adapt national and international norms to new realities, in particular, insufficient regulation of a number of financial innovations, such as cryptocurrencies, decentralised financial systems, etc. Given the high level of rapidly developing innovations, the article emphasises the need to create specialised legislative mechanisms and regulations for effective regulation of financial technologies.

The authors pay special attention to the experience of international practice, in particular, legislative initiatives of the European Union, where the introduction of regulations such as PSD2 has contributed to the development of new payment systems and technologies. In particular, the author emphasises the importance of legal support for the security of financial transactions, protection of users' rights and prevention of risks associated with the use of new technologies.

The article concludes with conclusions on the need for a comprehensive approach to the legal regulation of financial technologies, which will ensure stability, transparency and security of financial markets. The authors emphasise that an important component of this process is the interaction of government agencies, international organisations and financial institutions to create a unified legal environment that will promote innovation in the financial sector and protect the rights and interests of all financial market.

Key words: financial technologies (fintech), financial and legal regulation, banking system, digital banking, crowdfunding, innovations, artificial intelligence, payment systems, regulatory legislation, economic stability, lending, cybersecurity, electronic commerce.

Постановка проблеми: Цифровий світ слугує фундаментом для розвитку та впровадження інформаційних технологій у всі сфери сучасного життя. Технології, такі як мобільні платежі, інтернет-банкінг, блокчейн, віртуальні активи, біометрія та інші, вже стали важливими складовими цього процесу. Щоб визначити та охарактеризувати коло суспільних зв'язків, які підлягають фінансово-правовому регулюванню, слід з'ясувати, що таке фінанси.

Метою статті є характеристика фінансів як об'єкта фінансово-правового регулювання.

Стан опрацювання проблематики. Сьогодні фінтех є важливою частиною сучасної економіки, яка активно впливає на банківську систему, інвестиції, страхування та багато інших аспектів фінансових послуг. Тож дослідження фінансових технологій було в центрі уваги таких вчених, як О.О. Дмитрик, А.А. Нечай, Л.К. Воронової, М.С. Шаренко та ін. Завдяки їх науковим напрацювань було сформоване цілісне бачення поняття фінансових технологій.

Виклад основного матеріалу. Фінансові технології (фінтех) – це технології, що застосовуються в фінансових службах, або використовуються для того, щоб допомогти компаніям керувати фінансовими аспектами свого бізнесу, включаючи нові програми та додатки, процеси та бізнес-моделі [1]. Основним етапом розвитку фінансових послуг є фінансові технології. Цей етап супроводжується появою нових технологічних стартапів і учасників ринку, які впроваджують

інноваційні продукти та послуги в фінансові процеси компаній. Традиційні фінансові інститути поступово замінюються цими нововведеннями. Онлайн та мобільні додатки, трейдинг, обмін валют, управління персональними фінансами тощо є одними з багатьох сфер, у яких працюють фінансові технології. Таким чином, фінансовий технологічний сектор можна визначити як поєднання інноваційних технологій традиційного фінансового сектору з новими методами надання фінансових послуг.

Фінансові технології досягли великих успіхів у розширенні доступу до платіжних послуг в різних країнах світу. Великі цифрові платформи використовують фінтех, щоб заповнити прогалини у традиційній платіжній системі. Все більше компаній у всьому світі опановують фінтех та переходять на найновіші технології, які можуть призвести до істотного підвищення ефективності у фінансовому секторі, у тому числі у сферах платежів, фінансування, інвестицій, управління активами та страхування, але такі компанії можуть створювати ризики для стабільності та цілісності фінансової системи, особливо в тих випадках, коли вони діють поза сферою фінансового регулювання та нагляду [2].

Принципи, які стали можливими завдяки розвитку інформаційних технологій, лежать в основі більшості фінтех-компаній. По-перше, це здатність автоматично збирати, організовувати та аналізувати великі кількості інформації. По-друге, концепція мережі, яка дозволяє об'єднувати людей з спільними інтересами, є важливою. Йдеться не лише про соціальні мережі, але й про платформи, які можна розглядати як віртуальні міні-ринки, де люди, які мають певні ресурси, і ті, хто їх шукає, можуть зустрітися [3].

Систематизуючи історію фінансових технологій, деякі експерти виокремлюють три етапи розвитку цієї галузі. Перший етап (Фінтех 1.0) тривав до 1987 року, коли фінансовий сектор здебільшого користувався аналоговими інформаційними технологіями. Другий етап (Фінтех 2.0) охоплював період з 1987 по 2008 роки, коли технологічні інновації запроваджувалися і фінансувалися переважно лідерами галузі. Третій етап (Фінтех 3.0) розпочався після 2008 року, коли посткризове регулювання фінансових установ і їхні проблеми з балансами змусили керівництво зосередитися на виживанні та ліквідації наслідків кризи. Ці етапи посприяли виникненню численних стартапів, які пропонували ефективні рішення поза традиційними фінансовими установами, особливо банками. Фінтех-стартапи по всьому світу формують цифрове майбутнє, пропонуючи різноманітні підходи для покращення вибору та досвіду користувачів [4].

Розвиток фінтех-сектору значною мірою сприяв змінам у регуляторному законодавстві Європи, зокрема завдяки директиві «The Directive Payment Services II» (PSD2). Вона вимагає від банків надавати доступ до своїх програмних інтерфейсів (API) уповноваженим третім особам, якщо вони отримали згоду від споживачів. Це дозволяє онлайн-платформам використовувати персональні банківські дані для розробки нових фінансових продуктів і послуг [5]. В ЄС існує управління по цінним паперам та ринкам, яке сприяє технологічним інноваціям та ефективному використанні даних, сприяє ефективним ринкам і фінансової стабільності, забезпечує фінансування, контролює, наглядає за інвестиціями в фінансовий сектор, захищає інвесторів [2]. Директиви ЄС, які дають можливість державним органам в ЄС вести боротьбу з відмиванням грошей, кіберзлочинністю; директива ЄС щодо започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей і пруденційний нагляд за ними та інші нормативно-правові акти; директива ЄС про платіжні послуги, яка регулює та встановлює стандарти безпеки online-платежів [6].

Економічні кризи 2008–2017 років безпосередньо пов'язані з появою та зростанням фінтех-сектору в Україні. У цей період кількість комерційних банків у країні зменшилася з 175 до 88, що призвело до обмеженого доступу клієнтів до банківських послуг, скорочення кількості філій банків і зростання недовіри до звичайних фінансових установ. У той же час відбувалися позитивні зміни в економіці, що сприяло фінансовим інноваціям. Це стало можливим завдяки широкому поширенню мобільного Інтернету, зростанню популярності смартфонів, бурхливому розвитку мобільних додатків і соціальних мереж, а також впровадженню штучного інтелекту в бізнес-процеси та спілкування з клієнтами, зокрема через роботи та чат-ботів. Таким чином, на українському фінансовому ринку з'явилися нові учасники, які не є банками, але виконують традиційні функції платіжних систем і грошових переказів. Це, зокрема, небанківські платіжні сервіси, такі як iPay.ua, Portmone.com, GlobalMoney, City24, а також мікрофінансові компанії, які надають онлайн-кредити (наприклад, Moneyveo, Global Credit), а також сервіси кредитуван-

ня між людьми та компаніями (наприклад, Finhub, FinStream). Крім того, з'явилися термінали «IBox», платформи для обміну криптовалютами, онлайн-обмінники та спеціалізовані платіжні термінали.

Фінтех-компанії пропонують своїм клієнтам більш вигідні фінансові послуги та створюють нові платіжні інструменти, використовуючи нові технології. Вони швидко реагують на багато змінних, таких як швидкий розвиток електронної комерції, зростання цифровізації та доступу до Інтернету, прагнення до покращення зручності, якості та швидкості обміну інформацією, успіхи в інших галузях технологій і глобальної економічної нестабільності.

Багато країн світу демонструють швидкий розвиток фінансових технологій. Оскільки цей сектор дуже швидко змінюється, кожен значний прорив у технологіях може створити нові напрямки розвитку фінтеху, які визначатимуть тенденції на багато років уперед. Загалом у фінансовій сфері існує сім основних напрямків. Вони включають цифрові банківські послуги, краудфандинг, страхування, інвестиційне управління, кредитування, системні технології для фінансової інфраструктури та, найбільш поширена наразі, сфера платіжних послуг [4].

Цифровий банкінг - це концепція, яка охоплює набагато більше, ніж просто банківські послуги. Це складна екосистема, яка використовує оцифрування даних, щоб покращити ефективність всього банківського процесу. Він охоплює різноманітні інтерфейси та технології, через які працюють банківські установи. Штучний інтелект і машинне навчання все частіше застосовуються для покращення функціонування цієї екосистеми, що гарантує безперервність банківських операцій. Цифровий банкінг має на меті перенести банківські послуги в цифровий простір. Це передбачає впровадження таких систем верифікації, як «знай свого клієнта» (KYC), а також покращення роботи банкоматів і платіжних терміналів.

Метод фінансування, відомий як краудфандинг, дозволяє залучити гроші від великої кількості людей через Інтернет. Стартапи, некомерційні організації, культурні проекти та інші проекти почали використовувати цей метод. Краудфандинг дозволяє не лише фінансувати проєкт, але й оцінити його привабливість, отримати відгуки та створити активну спільноту. Це метод фінансування розвитку конкретної ініціативи через добровільні внески від людей, які підтримують ідею, які не очікують повернення своїх коштів, на відміну від інвесторів. Основна умова - використати ці гроші для завершення проєкту.

Миттєві платежі. Національний банк України представив нову Стратегію, яка окреслює головні напрями розвитку фінансової системи країни. Одним із основних пріоритетів є просування фінансової євроінтеграції. Зокрема, регулятор має намір розпочати процес приєднання України до Єдиної зони платежів в євро (SEPA), яка була створена у 2008 році як аналог SWIFT для країн євросони. Це дозволить українським громадянам та підприємствам здійснювати перекази в країни ЄС швидше і з меншими витратами. Крім того, це сприятиме полегшенню співпраці між українським бізнесом і європейським ринком.

Як частина інтеграції України в платіжну систему SEPA, одним із ключових етапів є впровадження миттєвих кредитових переказів. З 1 квітня 2025 року основні банки України повинні забезпечити можливість здійснення та отримання миттєвих кредитових переказів. А з 1 квітня 2026 року це зобов'язання поширюватиметься на всі інші банки, які повинні забезпечити прийом миттєвих платежів. На думку Національного банку, впровадження цієї системи дозволить знизити витрати на проведення платежів для користувачів, стимулювати розвиток платіжного ринку, підвищити конкуренцію, покращити рівень фінансової інклюзії та сприяти економічному зростанню, зокрема, за рахунок швидкого обігу коштів [7].

Україна, як і багато інших країн, активно долучається до глобального тренду впровадження штучного інтелекту в різні галузі, зокрема у фінансовому секторі. Згідно з нещодавнім дослідженням Kantar Ukraine, 78,7% респондентів вже знайомі з поняттям штучного інтелекту. Багато українців вже мали досвід використання технологій ШІ, починаючи від спілкування з чат-ботами і закінчуючи застосуванням побутових пристроїв, які містять елементи штучного інтелекту [8].

Штучний інтелект здатний суттєво змінити фінансовий сектор. Завдяки інструментам ШІ фінансові установи отримують нові можливості для обслуговування клієнтів, починаючи від доступу до коштів і закінчуючи заощадженнями та інвестиціями. Крім того, ШІ сприяє банкам і фінансовим організаціям у вдосконаленні процесів, зокрема в таких сферах, як ухвалення кредитних рішень, забезпечення кібербезпеки та управління фінансовими ризиками.

У червні Мінцифри презентувало Білу книгу з регулювання ІІІ в Україні. Цей документ описує підхід щодо впровадження майбутнього регулювання штучного інтелекту в Україні та кроки на шляху до нього [9].

Для оцінки особливостей функціонування фінансового ринку в умовах кризи важливо спершу проаналізувати вже наявні державні заходи. За результатами співпраці Національного банку України, Міністерства фінансів, Національної комісії з цінних паперів та фондового фонду, а також Фонду гарантування вкладів фізичних осіб було розроблено оновлену «Стратегію розвитку фінансового сектору України». Ця стратегія, яка замінила довоснну, акцентує увагу на зростаючих ризиках, стані невизначеності та впливі війни на фінансово-економічну систему країни, а також вона спрямована на протидію російської агресії та відновлення економіки в подальшому [10].

Основна ідея зазначеної стратегії полягає у встановленні переваг для регуляторів фінансового сектору України, з метою ефективної координації дій, щодо рівня фінансової стійкості країни, шляхом розширення фінансової інклюзії та враховуючи сучасні умови, а ще з метою забезпечення доступності фінансових послуг для населення [10].

Незважаючи на наявні кризові умови, оновлена стратегія ефективно забезпечує швидкий розвиток фінансового сектору країни, зміцнює його стан конкурентоспроможності у процесі європейської інтеграції та в світовій економіці. Нова стратегія сприяє зміцненню потенціалу держави на шляху до перемоги, запуску нових перетворень для відбудови національної економіки під час та після завершення повномасштабного вторгнення на території України.

Враховуючи це, можна сформулювати візію фінансового сектору України, який в майбутньому матиме образ ефективного та конкурентоспроможного сектору, який буде стійко протистояти різноманітним кризовим та негативним викликам.

Головна місія нової стратегії полягає в ефективному регулюванні, розподілу та обігу фінансових ресурсів. В даному випадку, особливу увагу приділено засадам фінансової стабільності, інклюзії, кібербезпеці та впровадженню новітніх технологій, котрі спрямовані на підтримання процесів відновлення економіки держави в умовах сучасних викликів та покращення добробуту громадян.

Оновлена стратегія розвитку передбачає ефективну реалізацію п'яти стратегічних цілей: макроекономічну та фінансову стабільність, фінансову систему відновлення країни, сукупність новітніх фінансових послуг, інституційну спроможність регуляторів та ФГВФО. Ще слід звернути увагу на те, що Комітет із розвитку при Раді із фінансової стабільності є головним органом, щодо моніторингу та контролю за проведенням етапів цієї стратегії, що в свою чергу надає можливість легко координувати дії всіх її учасників, та виокремлювати спільні напрями реалізації запланованих проєктів. Це дозволяє застосовувати прозорість механізму, щодо прийняття рішень, та використовувати для такої проєктної діяльності єдині й визначені стандарти.

Отже, запровадження оновленої стратегії Національного банку України спрямоване на забезпечення стабільного функціонування фінансового сектору економіки держави, незважаючи на нестабільні умови навколишнього середовища. Варто зауважити, що ця стратегія розвитку має адаптаційно-приспосувальний механізм, котрий дозволяє швидко та якісно реагувати на кризові ситуації та виклики. Такий підхід забезпечує стійкість та позитивно впливає на фінансову систему, сприяючи її розвитку та підтримуючи функціонування економіки в умовах підвищеної невизначеності.

Національний банк України має ключову роль регулюванні фінансового ринку. В результаті його діяльності забезпечується стабільність, ефективність та прозорість фінансової системи. Так до повноважень НБУ відносять розробку грошово-кредтної політики, нагляд за фінансовими установами, а також створення сприятливих умов для розвитку фінансового ринку [5].

Національний банк України активно досліджує поточні тенденції у фінансовому секторі як на національному, так і на міжнародному ринках. Він проводить глибокий аналіз динаміки розвитку ринків, новітніх фінансових інструментів та доцільності і можливості реалізації нових технологій. Наводячи приклад, щодо вивчення фінтех-інновацій та їх інтеграції у фінансовий сектор, можна стверджувати, що це є свідченням далекоглядного підходу Національного банку до застосування технологічного прогресу саме для підвищення ефективності, доступності та безпеки фінансових послуг.

Отже, Національний банк України підкреслює свою важливу роль у формуванні динамічної та стійкої фінансової екосистеми, беручи активну участь у стратегічному плануванні, співпра-

цюючи з державними органами та досліджуючи нові тенденції та технології у секторі фінансів. За допомогою таких зусиль НБУ вибудовує основу фінансового ринку, котра здатна задовільнити мінливі потреби економіки та може стійко протистояти численним викликам, котрі виникатимуть на динамічному фінансовому ринку, особливо в умовах війни [5].

Висновок. Фінансові технології – це багатоаспектне та складне явище, котре доцільно розглядати за допомогою різних підходів. Фінтех можна розглядати як окрему галузь економіки з конкретними методами та способами проведення операцій у сфері економіки, а можна розглянути як комплекс способів та методів, які в свою чергу реалізуються в усіх напрямках фінансової діяльності.

В подальшому розвиток фінтех має ґрунтуватися на поєднанні особливих правових режимах і кластерному підході. На нашу думку, це дозволить створити ефективну систему правового регулювання цифрових технологій у фінансовому секторі, забезпечити необхідну інфраструктуру для безпечного використання цих технологій учасниками фінансових відносин, а також трансформувати систему фінансового контролю, щоб гарантувати дотримання законності під час впровадження фінансових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фінансові технології (Фінтех). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97.
2. Шаренко М.С. Правове регулювання Fintech у Королівстві Бельгія. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 83: частина 2. 2024. С. 371–375. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/07/83-part-2.pdf>.
3. Товкун Л.В. Правове регулювання фінансових технологій: аналіз національного та світового досвіду. С. 260–263. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2024/66.pdf
4. Поченчук Г.М. Фінансові технології: розвиток і регулювання. С. 1193–2000. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/200.pdf.
5. Національний банк України: Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini>.
6. Sharenko M. Legal regulation of Fintech in Ukraine and The European Union. XXV International Scientific And Practical Conference «Current Trends in the Development of Scientific Research in Today's Conditions» May 29-31, 2024. Florence, Italy. P. 69–71. URL: https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/05/Current_trends_in_the_development_of_scientific_research_in_todays_conditions_May_29_31_2024_Florence_Italy.pdf.
7. Вадвійчик І. Економіка в умовах цифрової трансформації: перспективи розвитку в XXI столітті: тези доп. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 16 трав. 2024 р.) / відп. ред. Ю.М. Уманців. Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. 390 с. Укр. та англ. мовами. Тенденції розвитку електронних комерцій. С. 17–19.
8. Технології добросчесного використання штучного інтелекту у сфері освіти та науки: матеріали всеукраїнського науковопедагогічного підвищення кваліфікації, 31 липня – 10 вересня 2023 року. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 276 с.
9. Урядовий портал. Регулювання штучного інтелекту в Україні: Мінцифри презентує Білу книгу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rehuliuvannia-shtuchnoho-intelektu-v-ukraini-mintsyfry-prezentuie-bilu-knyhu>.
10. Довганюк В.В. Роль Національного банку України в регулюванні фінансового ринку. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти. Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, 2023.